

Sukupuoli ja seksuaalisuus opetuksessa

Vaikka tasa-arvolainsäädäntö edellyttää kaikilta kouluilta ja oppilaitoksilta sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä tukevaa opetusta, ei tähän useinkaan koulun arkisissa opetustilanteissa kiinnitetä huomiota. Koululainsäädäntö ei anna juurikaan osviittaa siihen, miten sukupuolikiisymykset pitäisi ottaa huomioon. Peruskoulua koskevassa asetuksessa samoin kuin peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa viitataan tyttöjen ja poikien välisten erojen huomioon ottamiseen. Tämä voi vahvistaa stereotyyppisiä käsityksiä tyttöjen ja poikien erilaisuudesta sen sijaan, että sukupuolittuneita odotuksia ja oletuksia tarkasteltaisiin kriittisesti.

Lukion ja ammatillisen koulutuksen lainsäädäntöteksteissä sukupuoli on jätetty huomiotta. Opettajankoulutuksessa vain toisinaan sukupuolittuneuteen on tarjottu välineitä, joten pääosin opettajat on jätetty yksin pohtimaan, miten ratkaista sukupuolen kannalta merkitykselliset asiat. Opetuksen kannalta näkyviä sukupuolikiisymyksiä ovat olleet esimerkiksi se, miten tytöt ja pojat oppivat ja kiinnostuvat eri oppiaineista ja miten he viihtyvät koulussa, miten opettajat suhtautuvat tyttöihin ja poikiin eri tavoin luokahuonevuorovaikutuksessa ja arvioinnissa, sekä miten tietyt oppiaineet, kuten käsityö- ja liikuntakasvatus, ja koulutusvalinnat ovat selvästi sukupuolittuneet. Näissä keskusteluissa korostuvat erityisesti tyttöjen ja poikien väliset erot, jolloin sukupuoliryhmien sisäiset erot ja moninaisuus jäävät usein ilman tarkastelua. Sukupuoli ja seksuaalisuus kätkeytyvät ja kietoutuvat monin tavoin opetuksen sisältöihin, menetelmiin ja arvoihin sekä opettajan ja opiskelijan vuorovaikutukseen. Osa opettajista pyrkii opetuksessaan huomioimaan sukupuolen tietoisesti ja edistämään tasa-arvoa.

Tytöt ja pojat kansallisissa kouluselvytyksissä

2000-luvulla koulututkimusta on leimannut OECD:n PISA-arviointi, jonka yhteydessä on myös kerätty ja analysoitu tietoa sukupuoleen liittyen – erityisesti tyttöjen ja poikien välisten osaamiserojen tarkastelun osalta (ks. Linnakylä & Välijärvi 2005). Arviointi nosti Suomen koulujärjestelmän huippumaineeseen. Tutkimuksessa suomalaiset tytöt pärjäsivät arvioinnissa muita tyttöjä paremmin samoin kuin pojat muita poikia paremmin. Suomessa erot tyttöjen ja poikien välillä olivat kuitenkin melko suuret etenkin lukutaidon tasossa, mikä nousi julkisessa keskustelussa voimakkaasti esiin. Suomalaispojat olivat lukutaidossakin muita poikia ja joidenkin maiden tyttöjä parempia. Matematiikassa ja luonnontieteiden osaamisessa sekä yhteiskunnallisten tietojen osaamisessa erot sukupuolten välillä eivät olleet suuria, mutta niihin liittyi sukupuolittuneita eroja: esimerkiksi matematiikassa pojat suhtautuivat itsetuntoisemmin osaamiseensa kuin tytöt, yhteiskunnallisten asenteiden osalta tytöt puolsivat poikia useammin tasa-arvoa. Myös sitoutumisessa koulu yhteisöön oli sukupuolieroja: tytöt olivat poikia huomattavasti heikommin sitoutuneita kouluunsa päinvastoin kuin useissa muissa maissa, toisaalta poikia useammin tyttöjen mielestä koululla on suurempi merkitys tulevaisuuden kannalta.

2000-luvun alkupuolella oppilasarviointiin liittyvä selvitystyö toi näkemyksiä, joiden mukaan oppilasarvioinnissa vaikutti sukupuoli joidenkin oppiaineiden ja koulujen kohdalla (ks. Jakku-Sihvonen & Komulainen 2004; Jakku-Sihvonen & Kuusela 2002; Kuusela 2006). Pojat saivat tyttöjä lievemman arvostelun äidinkielen ja kirjallisuuden sekä ruotsin oppiainearvostelussa ja tytöt hieman poikia lievemman arvostelun matematiikassa. Erot korostuivat joissain kouluissa niin voimakkaasti, että kyse on selvästä tasa-arvo-ongelmasta (Kuusela 2006, 97).

Sukupuolierojen näkökulmasta lähtevä tutkimussuuntaus, jossa vertailtiin tyttöjen ja poikien suorituksia, motivaatiota ja arviointia, näkyi julkisessa keskustelussa lähinnä siinä, että ”koulun nähtiin sortavan poikia ja suosivan tyttöjä”, vaikka edellä mainituissa tutkimuksissa asetelma ja johtopäätökset eivät olleet näin yksioikoisia.

Luokahuonevuorovaikutus ja jaottelu sukupuoliin

Tyttöjen ja poikien koulumenestykseen suhtaudutaan usein eri tavoin. Tyttöjen menestys saatetaan käsittää seurauksena ahkerasta työstä ja kiltistä puurtamisesta, mutta poikien hyvä suoriutuminen saatetaan nähdä merkinä luovuudesta ja älykkyydestä.

Viittaamalla oppilasryhmiin ”hiljaa pojat” tai ”hyvä tytöt” –tyyppisillä ilmaisulla oletetaan kaikkien luokan oppilaiden kuuluvan jompaankumpaan sukupuolikategoriaan ja käyttäytyvän sen mukaisesti. Tällöin oppilasryhmän moninaisuus ja esimerkiksi äänekkäät tai heikosti pärjäävät tytöt tai hyvin menestyvät hiljaiset pojat voivat jäädä näkemättä. Jos tytöt mielletään luokahuone tilanteissa hiljaisiksi ja helposti hallittaviksi ja pojat luonnostaan äänekkäämmiksi ja levottomammiksi, saavat pojat helposti enemmän opettajan huomiota osakseen kuin tytöt. Samalla rakentuu mielikuvia siitä, millaisia tytöt ja pojat ovat ja miten heidän tulee toimia. Oppilaat voivat kuitenkin myös haastaa opettajan sukupuoliryhmittelyä ja --arvotuksia. (ks. Tainio 2009)

Sukupuoliryhmittely on osa koulun arkea. Opettaja voi pitää mielekkäänä jakaa ryhmät sukupuolen mukaan tai järjestää opetus sekaryhmissä. Liikunta- ja käsityökasvatuksessa opetusryhmät ovat usein sukupuolijakaantuneita. Tietyissä kouluissa ja tietyissä tilanteissa näitä jakoja on pyritty haastamaan. Joskus kyse saattaa kuitenkin olla taloudellisista tai aikajärjestelyihin liittyvistä tekijöistä eikä sukupuolittuneesta opetuksesta. Toisinaan opettaja voi sijoittaa oppilaat sekaryhmiin opiskelurauhan säilyttämiseksi.

Liikuntakasvatusta annetaan pääosin naisopettajien toimesta tytöille ja miesopettajien toimesta pojille siten, että oppisisällöt määräytyvät paljolti erilaisiksi esimerkiksi liikuntalajien ja liikkumistyylien osalta. Käsityökasvatuksessa pojat opiskelevat useimmiten teknistä työtä ja tytöt tekstiilityötä, vaikka varsinkin tyttöjen teknisen työn opiskelu on hitaasti lisääntynyt. Nämä ruumiillisuuteen ja käden taitoihin liittyvät sukupuolittuneet oppiaineet vaikuttavat myös oppilaiden käsityksiin sukupuolesta. Tietyt alat ja tavat toimia sekä kiinnostuksen kohteet voidaan sukupuolittaa ja esimerkiksi tekstiilityö nähdä feminiiniseksi niin, että jos poika valitsee sen, hänen maskuliinisuutensa saatetaan kyseenalaistaa. (ks. Berg 2010; Guttorm; Kokko; Lepistö 2010)

Sukupuoli ja seksuaalisuus opetuksen aiheina

Suomalaisissa kouluissa hyödynnetään runsaasti oppikirjoja, joiden kuvitus ja tekstit ovat sukupuolittuneet ja seksuaalisoituneet ([ks. luku oppikirjoista](#)). Opettajat voivat haastaa oppikirjojen konservatiivisiksi kokemiaan sukupuolinäkemyksiä keskustelemalla opiskelijoiden kanssa kirjojen tarjoamista sukupuolimalleista.

Opettajilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten tasa-arvotietoisien ajattelun tukemisessa. Joskus opetus saattaa kuitenkin rakentua siten, että maailma ja nuorten tulevaisuus määrittyvät heteroseksuaalisiksi ja sukupuolinormeja pönkittäväksi. Tiedostamalla omat sukupuoli- ja seksuaalisuuskäsityksensä opettaja voi löytää kriittistä näkökulmaa oppimateriaalien tarjoamiin sukupuolistereotyyppisiin sekä yksipuoliseen perhekäsitykseen. Pohtimalla yhdessä opiskelijoiden kanssa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä opettaja voi olla luomassa sukupuolen moninaisuutta kunnioittavaa ilmapiiriä.

Lähteet:

Berg, Päivi 2010 Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta. Sosiaalipsykologia tutkimuksia 22. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Guttorm, Hanna 2010 tulossa. Etnografiaa käsityötunneilta. Naistutkimus 23 (2), 46-53.

Jakku-Sihvonen & Komulainen 2004

Jakku-Sihvonen & Kuusela 2002

Kokko, Sirpa 2007. Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 118. Joensuu: Joensuun yliopisto. (http://joypub.joensuu.fi/publications/dissertations/kokko_kaistytot/)

Kokko, Sirpa 2007. Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa. Lektio. Naistutkimus 1/2007, 49--53.

Kokko, Sirpa 2007. Taitavat ja "tumpelot" tytöt tekstiilityönopetuksessa. Teoksessa Lavonen, J. (toim.) Tutkimusperustainen opettajankoulutus ja kestävä kehitys. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 285, 292--298

Kokko, Sirpa 2008. Sitkeästi sukupuolittunut käsityönopetus. Kasvatus 4 (39), 348--358.

Kokko, Sirpa 2008. Tunteita ja tekemisen paloa: Naisten käsitöiden elävä perinne. Teoksessa

Koski, L. & Harinen, P. (toim.) Arjen askeleet. Otteita elämästä. Sosiologian raportteja 7. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kokko, Sirpa 2009. Learning practices of femininity through gendered craft education in Finland. Gender and Education 6 (21), 721--734.

Kokko, Sirpa & Dillon, Patrick 2010. Crafts and craft education as an expression of cultural heritage: individual experiences and collective values among an international group of women university students. International Journal of Technology and Design Education.

Kuusela 2006

Kuusela 2006, 97

Lepistö, Jaana 2010. Käsitöiden tekeminen ei vaadi tiettyä sukupuolta. Teoksessa Suortamo, M., Tainio, L., Ikävalko, E., Palmu, T. & Tani, S. (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 59-77.

Linnakylä & Välijärvi 2005

Lindroos, Maarit 1997 Opetusdiskurssiin piirretty viiva. Tyttö ja poika luokkahuoneen vuorovaikutuksessa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 153. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos

Tainio 2009, Sukupuoli ja toimijuus).

[Kirjallisuutta aiheesta sukupuoli koulussa](#)

[#Sivun alkuun](#)

